

Justyna Chucherko *Rosja dziś i jutro. Opinie polskich i niemieckich ekspertów*

pod redakcją Agnieszki Łady

[Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2010, 117 s.]

Publikacja Instytutu Spraw Publicznych pt. *Rosja dziś i jutro. Opinie polskich i niemieckich ekspertów* dotyka istotnego dla Europy problemu relacji Polski i Niemiec z Rosją, które są ważne dla tworzenia dobrych wzorców współpracy w Unii Europejskiej oraz przyciągania Rosji ku UE.

Publikacja składa się z trzech części poprzedzonych wstępem, w którym autorzy określają charakter publikacji, złożonej z analizy opinii ekspertów. Zakres tematyczny publikacji jest obszerny: sytuacja wewnętrzna w Rosji, jej rola w stosunkach międzynarodowych oraz relacje Polski i Niemiec z Rosją.

W części pierwszej Agnieszka Łada, bazując na różnorodnych badaniach opinii publicznej, omawia stereotypy występujące w stosunkach Polaków i Niemców wobec Rosji i jej obywateli. Następnie zostały pokrótce przedstawione i scharakteryzowane podstawowe, wyżej wymienione obszary badania.

Druga część, autorstwa Elżbiety Kacy, nosi tytuł *Rosja w oczach polskich ekspertów*. Autorka przedstawia czynniki składające się na sytuację wewnętrzną państwa rosyjskiego, widzianą przez Polskich ekspertów. Dokładna analiza wskazuje na brak demokracji w rosyjskim systemie politycznym, wpływ na władzę grup z kręgów biznesowych, niezgodności co do podziału kompetencji między prezydentem a premierem, poważne problemy społeczno-demograficzne, ekonomiczne oraz na tle narodowościowym. Eksperti wskazują na konieczność silniejszego zaangażowania się Unii Europejskiej w różne aspekty promowania wartości demokratycznych w Rosji poprzez

podejmowanie inicjatyw w tym zakresie (s. 35). Z punktu widzenia Polski są to kwestie najważniejsze.

Oceniając pozycję Rosji na arenie międzynarodowej, najczęściej wskazuje się powszechne opinie, że polityka zagraniczna Rosji jest spuścizną Związku Radzieckiego (mocarstwowa, reaktywna, negatywna, gra o sumie zerowej), a surowce energetyczne są jej narzędziem służącym wywieraniu presji na inne państwa. Rosja przez polskich ekspertów widziana jest jako zarzewie konfliktów, ze względu na brak stabilności na arenie międzynarodowej, choć uważa się, że posiada ona znacznie lepszą pozycję spośród innych państw, niż wskazuje na to jej realna sytuacja. Odpowiedzią na rosyjską politykę powinny być zdecydowane kroki, celem włączenia jej do jak najszerzej współpracy międzynarodowej.

Analizując stosunki polsko-rosyjskie, analitycy zauważają znaczną ich poprawę, choć istnieją znaczące przeszkody w rozwoju, m.in.: asymetria potencjałów obu państw, brak spójnego stanowiska Polski względem Rosji, nastawienie większego partnera na konfrontację i próbę dominacji. Stosunek polskich obywateli do sąsiadów jest raczej pozytywny, co dobrze wróży na przyszłość, pomimo utrzymujących się stereotypów, podtrzymywanych niejednokrotnie przez negatywnie nastawione do Rosji media.

Eksperci wskazują następujące wyzwania w stosunkach dwustronnych: politykę historyczną, relacje Polski z krajami regionu Europy Środkowo-Wschodniej oraz politykę energetyczną. Według nich, Polska powinna być wobec Kremla „nastawiona na współpracę, ale jednocześnie pragmatyczna i asertywna” (s. 57), a jej polityka zagraniczna częściej powinna być przenoszona na poziom unijny, dzięki czemu może stać się bardziej efektywna. Bardzo ważne, że polscy decydenci również dostrzegli możliwości dla Polski, wynikające z członkostwa w Unii Europejskiej i wykorzystują je coraz częściej, w sposób pozytywny w relacjach w Moskwę. Kwestie gospodarcze winny być uregulowane na zasadzie kompleksowych oraz wzajemnie korzystnych rozwiązań.

Dwojako przez Polaków oceniane są stosunki rosyjsko-niemieckie. Eksperci zdają sobie sprawę z ich pragmatycznego charakteru, jednak niejednokrotnie wskazuje się, iż obecne dobre stosunki mają swe podwaliny w mocarstwowej przeszłości obu krajów. Jako szczególnie niepokojące odbierane są przez stronę polską niemiecko-rosyjskie inicjatywy w zakresie energetyki.

Przewiduje się, że rosnąca współpraca Polski i Niemiec stanie się w przyszłości filarem unijnej polityki względem Rosji. Znaczne różnice stanowisk występują w kwestiach polityki energetycznej.

Część trzecia, napisana przez Jana Petersa, nosi tytuł *Rosja w oczach niemieckich ekspertów*. Specjaliści niemieccy oceniają państwo rosyjskie w takich samych dziedzinach, jak ich polscy odpowiednicy.

Rozmówcy nie widzą szans na rychłą demokratyzację Rosji. W sedno trafiają spostrzeżenia dotyczące podziału władzy między premierem a prezydentem (s. 72–73). Eksperci wskazują na liczne problemy rosyjskiego społeczeństwa, które dodatkowo utrudniają procesy unowocześnienia państwa i gospodarki.

Głównym narzędziem w polityce zagranicznej Rosji są surowce energetyczne. Polityka Kremla w świecie nie jest postrzegana jednoznacznie, zwraca się uwagę na wielość związanych z tym problemów.

Rosyjsko-niemieckie partnerstwo strategiczne w obu krajach jest odbierane pozytywnie, choć pojawiają się również opinie krytyczne dotyczące niektórych jego aspektów. Najszerza i najbardziej zaawansowana jest współpraca gospodarcza i w dziedzinie energetyki Rosji i Niemiec, co przynosi obopólne korzyści, choć wymaga od Rosji podjęcia pewnego wysiłku na rzecz zmiany i złagodzenia prawa. Niewielka wiedza obywateli Niemiec o społeczeństwie rosyjskim sprzyja tworzeniu i trwaniu stereotypów. Podejmowane są inicjatywy mające na celu poprawę stosunków międzyludzkich. Niemieckie partie, w zależności od programów i poglądów, różnie traktują stosunki z Rosją (s. 84–85).

Stosunki rosyjsko-unijne wydają się tkwić w impasie, co wynika w dużej mierze z braku jednolitego stanowiska wszystkich państw członkowskich UE wobec rosyjskiego partnera. Wskazuje to również na problemy z funkcjonowaniem Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa Unii. Zdaniem ekspertów niemieckich, winno kłaść się nacisk na unijno-rosyjskie programy, mające wzmocnić współpracę obu stron.

Stosunki Polski i Rosji są oceniane przez Niemców jako złe, przy czym wskazuje się winę obu państw. Zauważa się także poprawę polsko-rosyjskich kontaktów, co dobrze rokuje na przyszłość.

Trzeci rozdział napisany wspólnie przez Kai Olafa Langa oraz Agnieszkę Ładę przeprowadza porównanie opinii ekspertów polskich i niemieckich.

Wskazują oni na daleko idące podobieństwo w kwestii niedemokratyczności ustroju w Rosji, zauważając jednocześnie różnice w ocenie sytuacji wewnętrznej. Zbieżne oceny pojawiają się także, gdy jest mowa o gospodarce rosyjskiej, koniecznej modernizacji oraz jej uzależnieniu od eksportu surowców energetycznych. Społeczeństwo według respondentów jest zacofane i rozwarstwione, nie dają oni także większych szans na przeprowadzenie skutecznej demokratyzacji w niedalekiej przyszłości.

W ocenie polityki zagranicznej Rosji, jej znaczenia, pozycji i siły oddziaływania, niemieccy i polscy eksperci są zgodni jedynie w części ocen, choć niektóre stanowiska są zbliżone, przede wszystkim w kwestii mocarstwowego charakteru polityki zagranicznej, wykorzystywania gazu i ropy naftowej jako narzędzia w stosunkach międzynarodowych. Podstawowe różnice dotyczą: percepcji Rosji jako możliwego źródła konfliktów, zagrożenia ze strony Moskwy dla państw respondentów oraz stosunku do inicjatyw stworzenia wspólnego europejskiego systemu bezpieczeństwa.

Moskwa w stosunkach z UE większe znaczenie nadaje współpracy z poszczególnymi jej członkami niż z całym ugrupowaniem, ze względu na wyznawaną w Rosji zasadę, uznającą za priorytet stosunki bilateralne.

Polacy i Niemcy widzą poprawę w relacjach polsko-rosyjskich, które coraz częściej dotyczą kwestii bieżących, aniżeli historycznych. Stosunki Berlina i Moskwy oparte są przede wszystkim na pragmatyzmie i partnerstwie, co ułatwia je i normalizuje. Polacy, bardziej niż Niemcy, kładą nacisk na przestrzeganie przez Rosję praw człowieka.

Pojawiają się próby podejmowania współpracy Polski i Niemiec wobec Rosji, które są korzystne dla Moskwy, lecz jednocześnie wzmocniają więzy pomiędzy Polską a Niemcami oraz w przyszłości mogą stanowić podstawę polityki unijnej względem Rosji. W dziedzinie energetyki również oba kraje powinny nawiązać daleko idącą współpracę, co może jednak okazać się wyzwaniem ze względu na znaczne różnice między państwami w tym obszarze. Kooperacja może nastąpić w dziedzinach: promowania praw człowieka oraz wprowadzania społeczeństwa obywatelskiego w Rosji, po-

Justyna Chucherko

przez wdrażanie wspólnych projektów polsko-rosyjsko-niemieckich, przyczyniając się do poprawy relacji między państwami.

W podsumowaniu rozdziału autorzy stwierdzają, że możliwa jest współpraca Polski i Niemiec wobec Rosji, jednakże może ona napotkać wiele trudności w realizacji. Istotne i dobrze rokujące jest dochodzenie przez polskich i niemieckich ekspertów do takich samych ocen postępowania państwa rosyjskiego, co być może ułatwi wypracowywanie wspólnych stanowisk wobec wschodniego sąsiada.